

Темченко Єлизавета Андріївна, Василюк Олексій Володимирович

ГО «Українська природоохоронна група»

ТРАНСФОРМАЦІЯ СМАРАГДОВОЇ МЕРЕЖІ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ПІДРИВУ КАХОВСЬКОЇ ГІДРОЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ

На момент підриву Каховської ГЕС 6 червня 2023 року, його акваторія входила до складу територій Смарагдової мережі Європи (сайти UA0000106 Kakhovske Reservoir та UA0000037 Velykyi Luh National Nature Park). Цей статус територія зберігає і сьогодні. Ці території Смарагдової мережі були оголошені як частина міграційного шляху, важлива для створення птахами тимчасових скупчень під час сезонних перельотів. Стандартні форми даних цих сайтів включають також згадку про різні типи водно-болотних, степових і заплавних біотопів, та численні види тварин і рослин [1, 2], хоча просторово переважна більшість цих видів і біотопів були зосереджені лише вздовж берега водосховища, на острові Хортиця та прилеглих до нього плавнях.

Унаслідок підриву греблі водосховище осушилось, що призвело до зникнення водної поверхні та затоплення великих територій нижче по течії. Проте більшість трансформацій відбулися у зоні осушення, на місці колишньої акваторії, де вже після відступу води почали формуватися нові біотопи. Частина з них є аналогами природних, що існували до створення водосховища. Так, за результатами досліджень, на колишньому дні відновлюються біотопи деревно-чагарникового, водно-болотного та водного природних комплексів. Серед них найбільші площі займають заплавні ліси, що були типовими для цієї ділянки долини Дніпра до її штучного затоплення [3]. Важливо зазначити, що на відміну від періоду існування водосховища, тепер переважна більшість площ на цій території зайнята саме такими біотопами, для охорони яких створюється Смарагдова мережа, тобто цінність «осушеної» території в цьому розумінні значно зросла.

Однак, паралельно із позитивними процесами відновлення, зростає потреба у належному екологічному моніторингу. Частина нових біотопів виникає у важкодоступних або тимчасово неконтрольованих зонах, що ускладнює збір даних та оцінку їхнього стану.

Етап	Стан Смарагдової мережі/Особливості
До 06.06.23	Вся площа колишнього водосховища була включена до Смарагдової мережі, але основна природоохоронна цінність зосереджувалася лише у прибережних ділянках, на Хортиці та в плавнях.

Після 06.06.23	Території залишаються частиною Смарагдової мережі, проте осушення водосховища повністю змінило відсоткове співвідношення біотопів за рахунок заростання осушеного дна, що призвело до формування деревно-чагарникових, водно-болотних і водних біотопів, важливих для Смарагдової мережі.
Станом на 2025	Відновлюються біотопи, подібні до довоєнних, але спостерігається висока динаміка суцесійних процесів.

Наведені факти вказують на потребу оновлення стандартних форм даних об'єктів Смарагдової мережі на територіях UA0000106 та UA0000037 та внесення до них сучасних відомостей про кількісний склад охоронюваних біотопів. Це дозволить забезпечити відповідність їхнього природоохоронного значення сучасному стану довкілля та сприятиме формуванню реалістичних заходів з охорони та відновлення біорізноманіття регіону.

Список використаних джерел.

1. European Environment Agency. (n.d.). Standard Data Form for site UA0000106 Kakhovske Reservoir. Retrieved May 26, 2025, from <https://natura2000.eea.europa.eu/Emerald/SDF.aspx?site=UA0000106>
2. European Environment Agency. (n.d.). Standard Data Form for site UA0000037 Velykyi Luh National Nature Park. Retrieved May 26, 2025, from <https://natura2000.eea.europa.eu/Emerald/SDF.aspx?site=UA0000037>
3. Василюк О. В., Куземко А. А., Шаповал В. В. Біотопи долини річки Дніпра до створення та після зникнення Каховського водосховища // Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова». — 2024. — Т. 26. — С. 57–66. — DOI: [10.53904/1682-2374/2024-26/4](https://doi.org/10.53904/1682-2374/2024-26/4)

Козішкурт Світлана Миколаївна, Турченко Василь Олександрович

Національний університет водного господарства та природокористування

НАЛИВНІ ВОДОСХОВИЩА – ІНСТРУМЕНТ СТІЙКОГО ВОДОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Зрошення сільськогосподарських земель критично важливе для продовольчої безпеки України, особливо на півдні. Руйнування Каховського водосховища, основного джерела водопостачання зрошувальних систем Дніпропетровської, Запорізької та Херсонської областей, мало катастрофічні наслідки. Родючі землі півдня стрімко перетворюються на пустелі, адже підлив Каховської ГЕС повністю припинив подачу води на 31 зрошувальну систему, яка до 2023 року забезпечувала понад 580 тис. га іригаційних площ.

У наукових і політичних колах сформувалося кілька підходів: повне відновлення інфраструктури (позиція аграрного сектора); відмова від відновлення з орієнтацією на ревайлдинг (позиція екологічної спільноти); часткове заповнення Каховського водосховища (компромісний, проте технічно складний варіант); розширення русла